

را متمرکز کرده بودند تا حوزه را در اختیار بگیرند و فکر آیت‌الله گلپایگانی این بود که حوزه در استقلال باشد. مواضع ایشان انصافاً در آن شرایط، حوزه را از خطرات نجات داد و الّی می‌خواستند، وضع را عوض کنند و معلوم نبود چه می‌شود و حتی یک عده‌ای از عمame به سرها را دور خودشان جمع کردند. بعد یک شب هم به منزل آقا حمله کردند که این جریانات منتهی شد به تبعید مرحوم آیت‌الله اخوی به مشکین شهر.
ح) روش در سیره و اخلاق و رفتار حضرت آیت‌الله گلپایگانی ممتاز و نمونه بود و همان روش علمای عاملین و تربیت‌شدگان مکتب قرآن و حدیث بود.
مواظب بودند که به سیره و دستورات رسول اکرم ﷺ و ائمه طاهرین ﷺ متعبد باشد و از خطی که آن بزرگواران در اصول و فروع ترسیم کرده‌اند، بیرون نرود و از خود سلبقه و روشی در آن وارد نکند و متأثر از طریق و اصطلاحاتی که به غیرشرع و اهل‌بیت ﷺ منتهی می‌شود، نباشند. حتی بعضی احتیاطات را از بیم اینکه مبادا خلاف تصمیم به احکام ظاهریه و اصول عملیه رخص شرعیه باشد، ترک کردند و خلاصه به تمام معنا متعبد و متشرع بودند. اصول و فروع شرع را باور داشته و به آن ایمان جزمی خالص از شک داشتند و لذا با تأکید، بدع و نفی و از اهل بدع و اهوایزوار بودند و تمسک به حیل ولایت ائمه ﷺ را سرمایه سعادت و نجات می‌دانستند. اسلاشان اسلام ناب و خالص بود. عقاید دینی ایشان همان بود که از قرآن و احادیث شریف استفاده نموده بودند. علم صحیح را علمی معارف عقیدتی ایشان، هرگز مشوب به عقاید استیرادی و غیرمنتهی به اهل‌بیت ﷺ و کسانی که زبانشان و اصطلاحاتشان جدا و بیگانه از اصطلاحات کتاب و سنت است، نبود و این امتیاز بسیار مهمی است که با وجود مکتب‌ها و اصطلاحاتی که در جوامع اسراهی و در کتاب‌ها وارد شده است، شخص توانسته باشد، فقط از چشمه زلال علم و معرفت اهل‌بیت ﷺ استفاده کرده باشد و به این در و آن در نزده باشد.

آن وقتی که رئیس شورای‌عالی حوزه بودم، یک وقت رفتم خدمت ایشان که راجع به جریان حوزه علمیه و شورا صحبت کنیم. ایشان ما را که دیدند، شروع کردند به گریه کردن و اشک از چشمانشان جاری شد. حسن ظنی به بنده داشتند و فرمودند: تا شما در شورا هستید، من فکرم راحت است؛ به این دلیل که هم بینش دارید و هم حوزه را نگه می‌دارید. خلاصه سفارش حوزه را می‌کرد و واقعاً دلشان می‌خواست، حوزه علمیه هیچ آسیبی از هیچ ناحیه چه از ناحیه آگاهان و چه از ناحیه ناآگاهان نبیند.

این بود که حوزه نظم و نظامی پیدا کند و برنامه داشته باشد. در زمان حیات آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله مدرسه‌ای تشکیل دادند که برنامه داشته باشد. برنامه‌نویسی مرحوم آقای بهشتی بود و آقای ربانی شیرازی هم، بیشتر پیگیری می‌کرد. خانه‌ای گرفتند و عده‌ای از طلبه‌ها را با شروطی پذیرفتند. بعد این مؤسسه توسعه پیدا کرد و مدرسه امام مهدی عجل‌الله‌تعالیه شد. ایشان برای ایجاد کلاس‌های برنامه‌ای در حوزه، پیشگام بودند؛ امثال آقای بهشتی که نواندیش حوزه بود، نقطه اتکانشان آقای گلپایگانی بود.
د) در بین مراجع آن زمان، مرحوم آقای بروجردی، نظر خاصی در مورد ولایت فقیه داشت. ایشان قدرت ولایت فقیه را خیلی کامل می‌دانستند و این مسئله را مطرح و بر آن تأکید می‌کردند. در بین مراجع آن دوران یا اعلم‌های آن زمان، مرحوم آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی، به این نظریه گرایشی خاص داشتند و نظریه ایشان را پذیرفته بودند و موافق بودند؛ حتی شاید از قبل هم این

آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی قُدس سرُّه

از منظر فقها و اندیشمندان حوزوی

و به این فقه، کمال ایمان را داشتند و کمال اعتقاد را داشتند؛ مثل آفتاب برایشان روشن بود.
ج) راجع به سوابق سیاسی مطالب و قضایا زیاد است. یکی در موضوع مجلس مؤسسان بود که محمدرضا و خواهرش می‌خواستند، قانون را تغییر دهند و در مقام این بودند که آن زن را ولیعهد قرار دهند و این شرط رجولیت را امحا کنند. این اسباب نگرانی مرحوم آیت‌الله‌العظمی بروجردی و بعضی از جمله مرحوم امام و مرحوم آیت‌الله‌العظمی آقای گلپایگانی شده بود. به یاد دارم مرحوم آیت‌الله والد(آیت‌الله ملا محمدجواد صافی) هم در این امر وارد شده بودند و با مشارکت ایشان، آن مطلب انجام شد و منتهی شد به اینکه ۵ نفر از علما و مراجع آن وقت که بزرگان حوزه بودند، نامه‌ای به آیت‌الله بروجردی نوشتند که از جمله آنها آیات عظام گلپایگانی و امام خمینی بودند، حالا یا متن آن به خط بنده است و جواش به خط مرحوم اخوی یا برعکس. به هر صورت آن جواب کوبنده را مرحوم آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله دادند که اصلاً مجلس مؤسسان کان‌لم‌یکن شد.
د) در مورد انجمن‌های ایالتی و ولایتی که در مجلس تصویب شد، ایشان در آن زمان هم، موضعی را که علیه شاه داشتند، همه جا اظهار کردند که مملکت باید استقلال داشته باشد و نباید به دنبال استعمار و استضعاف دیگران باشیم. روحانیت همیشه در این جبهه‌ها، مبارزه می‌کرد و هیچ‌وقت روحانیت حاضر به استحقار و قبول حقارت نبوده است. این خودش تاریخ است.

ه) یکی از مواضع سیاسی ایشان در موضوع اصلاحات ارضی بود. در موضوع اصلاحات ارضی که محمدرضا می‌خواست انجام بدهد و این را البته آمریکایی‌ها گفته بودند و مجلسی را با مرحوم آیت‌الله بروجردی تشکیل دادند که القانات محکم مرحوم آیت‌الله

ب) آگاهی ایشان هم در وقایع انقلاب روشن شد. ایشان با تدبیر خاص برنامه‌های انقلاب را دنبال می‌کرد. رابطه خاص بین ایشان و امام راحل بود و مسائل پیگیری می‌شد و در واقع ایشان، یکی از پشتیبانان قوی انقلاب بودند. ایشان آگاه به شرایط زمان و مکان و شعائر انقلاب بود و مسیر را خیلی خوب تا به آخر ادامه دادند؛ به‌همین دلیل بود که نماز امام راحل را هم ایشان اقامه کردند.

ج) یکی از ویژگی‌های ایشان دلسوزی‌شان نسبت به اسلام، تشیع و حوزه علمیه بود. من فراموش نمی‌کنم،

• **آیت‌الله‌العظمی صافی گلپایگانی**
ح) الف) شخصیت بسیار بالایی داشت که اگر ما به همه رشته‌ها و شعب زندگی ایشان وارد شویم، همه اش آموزنده است. از آن ابتدای کودکی تا وقتی که به مقام مرجعیت رسیدند، کتب و تقریرات ایشان و اساتید و برنامه‌های مختلفی که داشتند. همه آموزنده بود و یک شخص نابغه‌ای در عالم اسلام، در عالم فقه و مرجعیت بود. هرچه انسان در اخلاق این بزرگوار مطالعه کند، خیلی مؤثر است
مقام فقاht ایشان، مقام بسیار بالا و ممتازی است. بنده خودم از چند نفر از اعظم فقهای معاصر شنیدم که مقام فقهی ایشان را قبول داشتند و این فقیه اهل‌بیت علیهم‌السلام را واقعاً باید به عنوان فقه شناخت. مقام فقاht ایشان و فتاوی ایشان به‌گونه‌ای است که اگر بخواهیم ایشان را مقایسه کنیم با علمای اصحاب و علمای گذشته، باید با محقق صاحب شرایع و شهید اول مقایسه کنیم. در فتاوی ایشان فتوای شاذ اصلاً دیده نمی‌شود. در فتاوی ایشان یک فتوایی که کسی بگوید این ضعف اجتهاد هست، وجود ندارد. به نظر بنده هم که وجود ندارد و این خودش، یک مقام بالایی است. من در محضر بزرگان بودم که به خود بنده می‌گفتند: ما مقام علمی ایشان را از همین حواشی ایشان می‌فهمیم. معاشرت که با ایشان نداشتند؛ اما روی این فتاوی ایشان یک مقام تبحر علمی و استقامت طریقت را می‌فهمیدند. یکی از چیزهایی که در اجازه‌های اجتهاد، بزرگان می‌نوشتند، همین بود: «ذوالطریقه المستقیمه والطریقه القویه» و آقای گلپایگانی واقعاً همین طور بودند؛ مستقیم بودند در فقه و طریقت قویه داشتند و این باب بزرگی است.
ح) ب) مواضع دیگر ایشان هم در جهات اخلاقی و معنویات و زهد و تهجد و این مطالب که همه در شخص ایشان ثابت است و همه اطلاع دارند. در احکام فقه یکی از خصوصیات ایشان این بود که تنازل نداشتند. در فقه گاهی اوقات خدای نخواستہ آدم می‌بیند، بعضی تنازل می‌کنند. مرحوم آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی در این احکام خداوند تنازل نداشتند خودشان به این احکام

• **آیت‌الله‌العظمی مکارم شیرازی**

الف: فقاht ایشان به‌یقین در حد اعلا بوده است و بهترین ثمره برای فقاht ایشان به‌عقیده من حواشی‌ای است که ایشان بر عروةالوثقی دارد. من در حاشیه ایشان دقت کردم. زمانی که عروه را حاشیه می‌زدم، به حواشی ایشان و حواشی آیت‌الله بروجردی مخصوصاً عنایت داشتم و دقت نظر ایشان را در حواشی ایشان کاملاً نمایان دیدم. ایشان فقهیی بود بسیار عمیق، نکته‌دان، دارای استقلال فکر، دارای ذوق فقهی بسیار خوب و دارای بینش عالی.

• **آیت‌الله‌العظمی سبحانی**

ح) الف) شاگردها شرکت می‌کردند، بحث می‌کردند، نظر می‌دادند و مطالعه می‌کردند. استاد مدتی سکوت می‌کرد و حرف آنها را می‌شنید و تبادل نظر می‌شد. درس آقای گلپایگانی به این سبک بود؛ این سبک شاگردپرور بود و به شاگردان مجال می‌داد، بحث کنند و آنها هم

ویژه‌نامه فقیه آگاه و دیده‌بان مذهب

ادامه از صفحه قبل

۳۵. **معجم فقهی الکترونیکی**

در سفری که آیت‌الله گلپایگانی برای معالجه به خارج از کشور رفتند، رایانه‌ای را به خدمت معظم‌له آوردند و کارایی آن را توضیح دادند. معظم‌له سؤال کردند که از رایانه چه کار آخوندی‌ای می‌شود درآورد و برای آقا توضیح دادند که می‌توان کتاب‌های حوزوی را به‌صورت سی‌دی درآورده و از آن استفاده نمود. در مراجعت به قم، آقا دستور تشکیل مرکز معجم فقهی را دادند و با خرید تعداد انبوهی رایانه و استفاده روزانه ۷۰ محقق مجموعه‌های معجم فقهی ایجاد شد و طی حکم کتبی حضرات آقایان سیدجواد گلپایگانی و شیخ علی کورانی را برای این هدف مهم برگزیدند و در آن، اصول کلی کار را مبسوط توضیح دادند. کارهای انجام‌شده:

الف) برنامه معجم فقهی و تفسیر و حدیث و اصول فقه؛ ب) برنامه امام مهدی عجل‌الله‌تعالیه؛ ج) برنامه قاموس فقه؛ د) برنامه زندگی‌نامه علما؛ هـ) برنامه ابواب فقهی؛ و) برنامه کتاب‌شناسی؛ ز) برنامه ظهور؛ ح) برنامه کاتب؛

• **(و) قبرستان بقیع**

در سال ۱۳۵۰ شمسی رژیم منغور پهلوی به ایجاد قبرستان‌هایی تحت حمایت خود پرداخت و از آنجا که مردم متدین از این امر ناراضی بودند و اعتقادی به چنین قبرستان‌هایی نداشتند، به حضرت آیت‌الله گلپایگانی روی آوردند و با درخواست‌های پی در پی خواهان رسیدگی به این وضع شدند. معظم‌له نیز که همیشه مدافع محرومان و مظلومان بود، تصمیم گرفت که این مشکل را نیز حل کند و در پی آن تصمیم، زمینی بیش از ۱۰ هکتار در مسیر مسجد جمکران در جوار امامزاده سید جمال‌الدین غریب خریداری گردید و به این مهم اختصاص داده شد. اکنون بیش از نیم‌قرن از آن موضوع می‌گذرد و ده‌ها هزار نفر از محبان اهل‌بیت علیهم‌السلام و عده‌ای از شهدای دفاع مقدس در آنجا به خاک سپرده شده‌اند.

• **ز) احداث خانه عالم در اقصی‌نقاط کشور اسلامی ایران**

• **ح) مجمع اسلامی جهانی لندن**

مجمع اسلاهی جهانی لندن در سال ۱۳۹۵ قمری برابر با ۱۳۷۴ میلادی به امر آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی به‌منظور نشر فرهنگ سعادت‌بخش اسلام و آشنایی ملت‌ها با مکتب آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و رسیدگی به امور مذهبی و مشکلات دینی مسلمانان به‌ویژه شیعیان، در لندن پایتخت انگلیس تأسیس گردید. مجمع اسلامی از اولین مراکز اسلامی است که در لندن تأسیس گردید و به دنبال اهداف ذکرشده شروع به‌کار کرد. و از همان آغاز با استقبال گرم مسلمانان که از ملیت‌های گوناگون بودند، روبه‌رو گردید؛ زیرا مشکلات عقیدتی و دینی و اجتماعی توسط این مرکز اسلامی مرتفع می‌گردید. این مرکز اسلامی پناه مسلمانان مقیم انگلیس؛ بلکه اروپا و آمریکا می‌باشد.

• **ط) مساجد و حسینیه‌های خارج از کشور**

۱. احداث مسجد شیعیان در شهر دنور مرکز ایالت کلرادو آمریکا
۲. احداث مسجد شیعیان در کشور آفریقای سی‌رالئون همراه با مرکز بزرگ فرهنگی

مساجد و حسینیه‌های جنوب لبنان که به دستور آیت‌الله گلپایگانی احداث یا مرمت شده است:

۱. مسجد جبال‌البطم، ۲. مسجد کفرا، ۳. حسینیه عیتیت، ۴. مسجد عیتیت، ۵. مسجد الصوانة، ۶. حسینیه جیشیت، ۷. مصلی زنانه جیشیت، ۸. حسینیه زنانه زوطر الشرقیه، ۹. مسجد زوطر الغربیه، ۱۰. مسجد عدشیت، ۱۱. مسجد زوطر، ۱۲. مسجد میفدون، ۱۳. حسینیه زنانه القعقیه، ۱۴. حی‌الکثنه، ۱۵. مسجد النبطیه، ۱۶. مسجد کفرصیر، ۱۷. مسجد قیریخا، ۱۸. حسینیه خریة مسلم، ۱۹. مسجد عیث‌الجبل، ۲۰. مسجد مجدل سلم، ۲۱. حسینیه دیرانظار، ۲۲. مسجد شقراء، ۲۳. حسینیه صفدالبطیخ، ۲۴. حسینیه مجدل سلم، ۲۵. مسجد حومین الفوقا، ۲۶. حسینیه کفر تینیت، ۲۷. مسجد ارزون، ۲۸. حسینیه معروب، ۲۹. مسجد معروب، ۳۰. حسینیه صریفا، ۳۱. مسجد باریش، ۳۲. حسینیه فرون، ۳۳. حسینیه الغندوریه ۳۴. مسجد الغندوریه، ۳۵. مسجد صالحه قانا.

• **ی) دارالایتام بیروت**

در پی حمله شش روزه رژیم غاصب اسرائیل به کشور لبنان و تخریب محله‌های شیعه‌نشین، با درخواست کمک امام موسی صدر از آیت‌الله‌العظمی گلپایگانی، مرحوم حاج‌آقا مهدی گلپایگانی به لبنان رفتند و با همکاری امام موسی صدر، مؤسسه‌ای به‌نام دارالایتام بیروت تأسیس نمودند.

• مجمع اسلامی جهانی لندن